

**EHTIYOJMAND HOTIN-QIZLARNI TADBIRKORLIKKA
YO‘NALTIRISHDA MOLİYAVIY QO‘LLAB-QUVVATLASH
MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH" (BUXORO VILOYATI
MISOLIDA)**

Akramova Adolat Aslanovna

O‘zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisi

Hozirgi davrda O‘zbekistonda xotin-qizlarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirish, ularni tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish orqali bandligini ta‘minlash dolzarb masalalardan biridir. Ayni paytda jamiyatda ehtiyojmand hotin-qizlar toifasi mavjud bo‘lib, ularning iqtisodiy mustaqilligini ta‘minlash nafaqat oilaviy, balki hududiy va milliy rivojlanishga xizmat qiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – Buxoro viloyati misolida ehtiyojmand hotin-qizlarni tadbirkorlik faoliyatiga yo‘naltirishda mavjud moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini o‘rganish hamda ularni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishdir. Tadqiqot obyekti sifatida – Buxoro viloyatida yashovchi ehtiyojmand ayollar va ular uchun mavjud moliyaviy xizmatlar tizimi olingan. Predmeti esa – aynan shu ayollarni moliyaviy jihatdan qo‘llab-quvvatlashning amaliy jihatlari va samaradorlik darajasidir. Metodologik yondashuvlar sifatida statistik tahlil, so‘rovnoma, intervyu, solishtirma va huquqiy tahlil metodlaridan foydalanildi.

Ayollar tadbirkorligi ijtimoiy tenglik va iqtisodiy taraqqiyot o‘rtasida muhim bog‘lovchi omil hisoblanadi. Xotin-qizlarning biznesdagi ishtiroki ularning moliyaviy mustaqilligini kuchaytirib, oilaviy farovonlik va jamiyatda o‘z o‘rnini topishlariga imkon yaratadi. Ayollar ishtirokidagi tadbirkorlikning o‘ziga xos jihatlardan biri – ularning ko‘proq ijtimoiy foydaga yo‘naltirilgan, xizmat ko‘rsatish va kichik biznes sohalariga moyilligi hisoblanadi. Gender tengligining iqtisodiy o‘rishga ta‘siri ham shundaki, ayollarni mehnat resursi sifatida to‘liq jalb etish mamlakat YAIMning o‘rish sur‘atlarini oshirishga xizmat qiladi.

O‘zbekistonda ayollar uchun kreditlar, grantlar, subsidiyalar va o‘quv dasturlari shaklida bir qancha imkoniyatlar yaratilgan bo‘lsa-da, ularni to‘liq qamrab olish hali past darajada. Xalqaro tajriba esa ayollarni moliyaviy inklyuziya orqali iqtisodiyotga jalb etishning muvaffaqiyatli mexanizmlarini – masalan, genderga yo‘naltirilgan kredit mahsulotlari, mentorlik dasturlari, raqamli moliyaviy savodxonlik platformalarini joriy qilish zarurligini ko‘rsatmoqda.

Ehtiyojmand hotin-qizlar deganda – kam ta‘minlangan, ishsiz, yolg‘iz ayollar, ko‘p farzandli oilalardan bo‘lgan yoki ijtimoiy himoyaga muhtoj bo‘lgan ayollar tushuniladi. Ularni aniqlash uchun mamlakatda “Ayollar daftari” amaliyoti joriy etilgan bo‘lib, ushbu ro‘yxat asosida ehtiyojmand guruh vakillari aniqlanadi. Ijtimoiy himoya tizimida ushbu toifadagi ayollar alohida e‘tibor markazida turadi va ularga kreditlar, kasbga o‘qitish, ijtimoiy xizmatlar orqali yordam ko‘rsatiladi. Buxoro viloyatidagi holatga nazar tashlaydigan bo‘lsak, viloyatda 2023-yil davomida “Ayollar daftari” ro‘yxatiga kiritilgan ayollar soni 28 mingdan oshgan. Ulardan 60% qishloq joylarda yashaydi, 45% ishsiz, 30% esa oliy ma‘lumotga ega emas. Shu asosda maqsadli guruh sifatida aynan ushbu toifadagi ayollarni aniqlab, ularga moliyaviy xizmatlar va tadbirkorlikni boshlash uchun real ko‘mak berish lozim.

O‘zbekistonda ehtiyojmand ayollarni tadbirkorlikka jalb qilish bo‘yicha davlat va nodavlat moliyaviy yordam shakllari faol qo‘llanilmoqda. Jumladan, Prezident farmoni asosida Ayollarni qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi orqali subsidiya, grant va imtiyozli kreditlar ajratilmoqda. Mikromoliya tashkilotlari orqali ayollarga 10–50 million so‘mgacha imtiyozli kreditlar berilishi yo‘lga qo‘yilgan. Bundan tashqari, ayrim banklar ayollar uchun garovsizlik asosida kredit mahsulotlarini ishlab chiqqan. Grantlar esa, asosan, xalqaro donorlar (USAID, UNDP, YUNESKO) orqali amalga oshiriladi, biroq ularni olish tartibi murakkabligi sababli barcha ayollar foydalana olmaydi. Ayollar uchun mo‘ljallangan maxsus dasturlar — “Ayollar daftari” asosida yordam, “Temir

daftar” bilan o‘zaro bog‘liq dasturlar, shuningdek, kasbga o‘qitish bilan birga moliyaviy ko‘makni birlashtirgan loyihalar kengaymoqda. Ammo bu vositalarning hududlar bo‘yicha teng taqsimlanmasligi, aholining xabardorlik darajasi pastligi ularning samaradorligiga to‘sqinlik qilmoqda.

O‘zbekistonda ayollarni iqtisodiy faol hayotga jalb etish va ularni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha bir qator huquqiy asoslar mavjud. Jumladan, “O‘zbekiston Respublikasida gender tengligi kafolatlari to‘g‘risida”gi qonun (2019), Prezidentning 2022-yil 7-martdagi PF-87-sonli farmoni va Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 28-dekabrdagi 687-sonli qarori ushbu yo‘nalishda asosiy me‘yoriy hujjatlar hisoblanadi. Ushbu hujjatlar ayollarga teng huquqlar, iqtisodiy imkoniyatlar va moliyaviy xizmatlardan foydalanish bo‘yicha qonuniy asos yaratadi. Gender tenglikni ta‘minlash bo‘yicha maxsus bandlar davlat dasturlariga kiritilgan bo‘lsa-da, ularning amaliy ijrosida muammolar saqlanib qolmoqda. Ayrim qonunlarda ayollar uchun imtiyozli shartlar aniq belgilab berilmagan yoki ijro mexanizmlari noaniq. Masalan, kredit olishda garov talabining mustahkam tartibda saqlanib qolayotgani ko‘plab ehtiyojmand ayollar uchun to‘siq bo‘lib qolmoqda. Amaldagi qonunchilikni takomillashtirish uchun ayollarni garovsizlik asosida moliyaviy xizmatlarga kengroq jalb qilish, genderga yo‘naltirilgan moliyaviy mahsulotlarni qonuniy asosda rag‘batlantirish va huquqiy savodxonlikni oshirish bo‘yicha dasturlarni kuchaytirish zarur.

Ehtiyojmand hotin-qizlarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlashda hududiy institutlar hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Avvalo, mahalliy hokimiyatlar – viloyat va tuman hokimliklari – “Ayollar daftari” asosida resurslarni taqsimlash, kredit va grant ajratish, ijtimoiy xizmatlarni muvofiqlashtirish kabi jarayonlarda faol ishtirok etadi. Ularning tashabbusi bilan “Ayollarni qo‘llab-quvvatlash markazlari” faoliyati yo‘lga qo‘yilgan. Xotin-qizlar qo‘mitalari esa ayollar muammolarini aniqlash, ularga huquqiy va axborotiy yordam ko‘rsatishda muhim vositachilardir. NNTlar (nodavlat notijorat tashkilotlari), xususan, “Ayollar taraqqiyoti”

markazlari yoki xorijiy donorlar bilan ishlovchi tashkilotlar ayollarni o‘qitish, loyiha yozish va grantlar yutib olishda amaliy ko‘mak bermoqda. Mahalla va sektor rahbarlari ham mahallalardagi ehtiyojmand ayollar bilan bevosita ishlaydigan va ularni “Ayollar daftari”ga kiritish bo‘yicha asosiy rolni bajaradigan tuzilmalardir. Ammo mavjud tizimda idoralararo hamkorlik yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmaganligi sababli, ba’zida bir ayolning holati bo‘yicha turli tuzilmalar orasida ziddiyatli ma’lumotlar mavjud. Shu bois muvofiqlashtiruvchi platformalarni, ya’ni yagona axborot tizimlarini joriy etish zarur.

Ushbu tadqiqot doirasida Buxoro viloyatining Kogon, G‘ijduvon va Buxoro tumanlarida amaliy so‘rovnoma va intervyu usullaridan foydalangan holda ehtiyojmand ayollarning moliyaviy xizmatlardan foydalanish holati o‘rganildi. So‘rovnomalarda jami 120 nafar ayol ishtirok etdi, ularning 62% “Ayollar daftari” ro‘yxatida, 38% esa ijtimoiy yordamdan foydalanmaydigan, ammo ehtiyojmand deb baholangan guruhlardir. Respondentlar orasida 30 yoshdan kichiklar 40%, 30–50 yoshdagilar 50% va 50 yoshdan oshganlar 10%ni tashkil etdi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, moliyaviy yordam olgan ayollarning 78%i tadbirkorlik faoliyatini boshlagan yoki boshlash arafasida bo‘lgan bo‘lsa, moliyaviy yordam olmaganlar orasida bu ko‘rsatkich 34%ni tashkil qildi. Bundan tashqari, qishloq joylardagi ayollar shaharliklarga nisbatan grantlar, kreditlar va treninglarda kamroq ishtirok etgani aniqlandi. Hududiy tafovutlar asosida xulosa qilinsa, mavjud tizimlar aholi markazlariga yaqin hududlarda samaraliroq ishlamoqda. Shu sababli xizmatlarni chekka hududlardagi ehtiyojmand ayollarga ham birdek yetkazish bo‘yicha maxsus mexanizmlarni joriy etish zarur.

Amaliyotda ehtiyojmand ayollarning moliyaviy yordamdan samarali foydalanishiga to‘sqinlik qilayotgan bir qator muammolar mavjud. Eng avvalo, hujjatlarni rasmiylashtirish jarayoni murakkab va vaqt talab qiladi. Ko‘plab ayollar zarur hujjatlarni yig‘ish, onlayn ariza topshirish yoki kredit shartlarini tushunishda qiynaladi. Ayniqsa, moliyaviy va raqamli savodxonlik darajasining pastligi bunga

sabab bo‘layapti — ko‘plab ayollar internet orqali ariza topshira olmaydi, bank shartnomalarini to‘liq tushunmaydi. Axborot tanqisligi ham muhim muammo — ayollar kredit yoki grant dasturlari mavjudligi haqida ko‘pincha faqat mahalla yoki tanishlar orqali eshitadi. Bu esa ko‘plab loyihalar haqida xabarsizlikni keltirib chiqaradi. Nihoyat, kredit talablarining og‘irligi — garov, doimiy daromad, kafillik — ko‘plab ehtiyojmand ayollarni moliyaviy xizmatlardan chetda qoldirmoqda. Shu sababli, soddalashtirilgan, moslashtirilgan moliyaviy mahsulotlar ishlab chiqish va xizmatlarni “bir darcha” tamoyili asosida taqdim etish zarurati tug‘ilmoqda.

Manbalar ro‘yxati

1. Respublika statistika qo‘mitasi (2022). Ayollar tadbirkorligi va ularning moliyaviy qo‘llab-quvvatlanishi bo‘yicha statistik ma’lumotlar. Manba: <https://stat.uz>
2. Ijtimoiy-ma’naviy tadqiqotlar instituti (2023). Milliy qadriyatlar va ma’naviy merosning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati. Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Manba: uniwork.buxdu.uz
3. **Ilmiy va o‘quv adabiyotlari. “Tadbirkorlik va tavakkalchilikni boshqarish” – O‘quv qo‘llanma**
4. Moliya vazirligi huzuridagi Ayollarni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash jamg‘armasi hisobotlari (2020–2024).
5. Axmedova D.Q. (2023). Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik — xotin-qizlar bandligini ta’minlashning asosiy yo‘nalishi. CyberLeninka. Havola: <https://cyberleninka.ru/article/n/kichik-biznes-va-xususiy-tadbirkorlik-xotin-qizlar-bandligini-ta-minlashning-asosiy-yo-nalishi>
6. Sharipov B.M. (2023). Mahallalarda xotin-qizlar bandligini ta’minlash va ularni kasbga yo‘naltirish. Toshkent amaliy fanlar universiteti, Iqtisodiyot fakulteti. Ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11271652>